

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 7, Jan.- Jun. 2022, PP

پارکھ

تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2022ء، مسلسل شمارہ 13

☆ عابد حسین، پروفیسر ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق

MASOOD CHAUDHRY..WRITER OF NEW THOUGHTS

نویاں سوچاں دالکھاری۔۔۔ مسعود چودھری

Abstract

Punjabi short story is passing through an evolutionary period. Many Punjabi writers are performing different experiences in it. Most Punjabi story writers are presenting their short stories with unique combination of topics and structure. Masood Chaudhry is one of them. He chooses different topics, style, structure and prose diction. In his short stories he added those topics which were related to prostitutes and dancing girls. These topics were untouchables for Punjabi literature but Masood Chaudhry perform a great deal of boldness. Moreover these topics Mr. Chaudhry write on narrow minded and extremist religious monopolies. In his short stories we find an clear picture of his ideal utopia. His utopia is

☆ ریسرچ سکالر، پی ایچ ڈی پنجابی

☆ انسٹیٹیوٹ آف پنجابی اینڈ کلچرل سٹڈیز پنجاب یونیورسٹی، لاہور

based on equality. Finally the short stories of Masood Chaudhry showed a new trend in Punjabi literature.

Keywords: Punjabi, Trend, Diction, Style, Topics, Religious,

ہندوستان وچ انگریز راج دے آون نال ایہتھوں دی لوکائی اُتے کئی طراں دے چنگے تے ماڑے اثرات مرتب ہوئے۔ ریلوے لائنیاں وچھن پاروں شہر واسی اک دوجے دے نیڑے ہو گئے۔ نویاں وسیاں وچ وادھا ہویا ہر شے دی منگ ودھی۔ وسیب نوں گن ونا منوان لئی حاکم وسیب دیاں شیواں نوں اپنا شروع کردتا۔ جتھے سیاسی سماجی تے معاشی رویاں تے حال وچ بدلاوا آیتے ادب وچ وی کئی طراں دیاں ادلا بدلیاں ہوئیاں۔ انگریزی ادب وچ کئی اجیہاں صنفوں پر سدھن جیہڑیاں ہندوستانیاں لئی اوپریاں سن۔ شاعری وچ ”بلینک ورس“، ”فری ورس“ تے نثر وچ ناول، نئی کہانی، ڈرامہ، انشائیہ ہڈورتی تے رپوتاژ وغیرہ ہندوستانیاں انگریز راج وچ اپنائیاں۔

ہندوستان وچ اوڈا وادھ وسیاں دے لوک وسدے سن۔ انگریز نے جیہناں علاقیاں تے پہلاں قبضہ کیتا اوہناں انگریزی وسیب تے انگریزی ادب چھیتی اثر قبولیا۔ ہندوستان وچ سب توں پہلاں بنگالی زبان وچ نئی کہانی لکھی گئی۔ انگریز نے پورے ہندوستان توں پہلاں بنگال تے اپنی حکومت پکی کیتی سی۔ جدوں انگریز دا قبضہ دلی، لکھنؤ تے بنارس اُپر ہویا تاں اوہناں علاقیاں دیاں لکھاریاں اپنی زبان اُردو تے ہندی وچ کہانی لکھنی شروع کیتی۔ پنجاب تے انگریز دا مکمل قبضہ 1849ء وچ ہویا۔ پنجابی ادبیاں نے انگریزی ساہت توں ادبی صنفوں اپنائیاں۔

مقامی لوکاں انگریزی ادب دیاں صنفوں صرف ہئیتی سطح تے نہیں اپنائیاں سگوں اوہناں ایہناں صنفوں نال جُوے انگریزی عنواناں نوں وی اپنایا۔ ہندوستان دی سیاست مقامی لوکاں مسئلے حل کرن وچ ناکام سی۔ انگلستان وچ ادب راہیں لوکائی نوں سدھے راہ تے پایا گیا تاں اوہناں برصغیر وچ ادب نوں ایہناں لیہاں اُپر ہی ٹوریا۔ ہندوستانیاں دے ادب وچ یورپی نظریاں مثلاً جی دی آزادی، جمہوریت دی آزادی، استحصالی قوتاں دے خلاف پروپیگنڈا وغیرہ دے موضوع دسن لگے۔ پنجابی کہانی وچ وی ایہ موضوع اگھڑکے سامنے آئے۔

کئی عنواناں نوں پنجابی معاشرہ قبول نہیں سی کردا مثلاً زنانیاں دے مسئلے خاص طور تے کساناں دے مسئلے تے اوہناں دے پیشے اپناون دے کارن۔ کئی نوں مسعود چودھری ہوراں پورن دی کامیاب کوشش کیتی۔ پنجابی نثری ادب وچ کئی نویں موضوعاں دی لوڑ اے۔ پنجابی ادب وچ ہون والا کم من نوں حوصلہ دیندے نیں نویں آون والے لکھاری ایس لوڑ دے چنگے جانو نیں۔ نویں تجربے تے ایہیہ موضوعاں نوں تخلیقاں وچ تھان دتی جا رہی اے جیہناں دی لوڑ سی۔ ایہیہ لکھاریاں وچوں ای مسعود چودھری نیں۔ مسعود چودھری نے پنجابی شاعری دے کھیتز انمول وادھا کیتا پر پنجابی کہانی کاری وچ اوہناں کئی نویں نکلے عنواناں تے قلم چکيا۔ اوہ بنیادی طور تے سماجی، معاشی، اخلاقی تے مذہبی آزادی دے برابری دی سطح تے چاہیوان نیں۔ نال اوہناں سماج وچ پنگرن والے جنسی رویاں نوں وی موضوع بنایا۔ پہلاں پنجابی زبان وچ سماجی جنسیات تے مبنی کہانیاں بہت گھٹ سن۔ جیہڑیاں لکھیاں گئیاں اوہناں نوں بوہتی آدر نہ ملی۔ کہانیاں ٹاویاں ٹاویاں سن ایہناں وچ علامتاں دے ایہیہ گنجھل سن جیہڑے کہانی دی معنویت دے پیار نوں موکلا کردے سن حقیقت بیان وچ اوکھت سی۔ مسعود چودھری بے باک لکھاری ہون پاروں بڑی بے باکی نال ساریاں گھنجلاں کھولیاں۔ کہانی کاری دے پڑ وچ مسعود چودھری دی سانجھ سعادت حسن منٹو نال اے۔ مسعود چودھری نے پنجابی زبان تے ادب وچ اوس سماجی سچ نوں بیانیا جس نوں منٹو نے اردو ادب وچ بیانیا سی۔

اوہناں اپنیاں دو کتاباں ”رانی اوس بازاردی“ تے ”دکھ کنھوں دساں“ راہیں پنجابی کہانی کاری وچ وادھا کیتا۔ اوہناں اچھ نال اوہناں مسئلیاں دا ذکر کیتا جیہناں نال کوٹھے والیاں واہناں دا واہ پیندا اے۔ اوہناں اوہ مجبوریاں دسیاں جیہناں پاروں شریف تے عزت دار گھرانیاں دیاں گڑیاں دلدل وچ پھسن تے مجبور ہو جان دیاں نیں۔ زنانیاں دی مجبوری نوں جذباتی سطح تے منوان دی کوشش نہیں کیتی سگوں کرداراں کوں ایہیہ ڈائلاگ بلوائے کہ سماج دے کو جھ سامنے آگئے تے ہر کوئی سماج دیاں بُرائیاں نوں حقیقت منن تے مجبور ہو گیا۔ اخباراں وچ پڑھ پڑھ کے کدیں اوہناں ول دھیان ہی نہ دتا گیا اوہ لکھدے نیں:

”جیہڑے سماج دا آوے دا آوا ای وگڑ جاوے ظلم، جبر تے بے حسی دی خزاں سدا بہار ہو جاوے بے دید اکھاں، لہو چٹا تے کپاہ رت رنگی ہو جاوے بے شرمی بھنگڑے پاوے تے حیا منہ لکاوے، بھکھ دے دکھ

سریرک روگاں دے داڑوئی تے حیاتی دیاں ہور لوڑاں وجوں لوک اپنے
 گردے، اکھیاں تے جسے دے ہور انگ تے کیہ اپنے بچے وی وچکن لئی
 بازار لئے اون او تھے اک بے بس عورت کول عزت وچکن دے سوا ہور
 ہونداوی کیہ اے؟“ (1)

زنانی دی بے بسی نوں اُلکین توں بعد اوہناں دسیا کہ بے بسی توں ہر اوہ مرد فائدہ چکدایا چکن دی کوشش
 کردا اے جیہڑا سماج وچ زنانی نوں سوادمانن دا وسیلہ جاندا اے۔ اجیہی سوچ رکھن والے ڈھیر سفید پوش طبقے دے
 لوک نیں جیہڑے اک پاسے جھوٹی عزت دے پردیاں پچھے لکے ہوندے نیں تے دوجے پاسے شیطان داروپ
 وندے نیں۔ اوہناں ہر جھوٹے تے منافق نوں ننڈیا اے جیویں ”دھارمک نر پکھتا“ وچ جھوٹے پردیاں کرتوتاں
 سامنے رکھ کے اوہناں سارے جھوٹھیاں تے لوہی پیراں نوں بندیا اے۔ ایہ مذہبی اجارہ داراں اُتے گہری سٹ اے
 ایس ویہندی گنگا وچ ہر لوہی مرد اپنے ہتھ دھوندا سد اے موقع ملن دی دیر اے۔ پولیس جیہڑی لوکاں دے جان، مال
 تے عزت دی راکھی اے اوہی سب لٹن والی بن جاندی اے ”رائی اوس بازار دی“ وچ درج اے:

”آخر کیمپ وچ میں تے تن چار ہور زنائیاں رہ گئیاں۔ اوہ تے سیانی عمر
 دیاں سن۔ آپے ای چلیاں گئیاں۔ پر میں کدھر جاندی کیمپ ٹن لگاتے
 پک ادھکھڑ عمر دا تھاں دیدار مینوں ایہ کہہ کے اپنے کواٹر وچ لے گیا کہ اوہ
 میرے چاچے لہجہ کے اوہناں کول اپڑا دے گا۔ مینوں اوہدی شکل بڑی
 ڈراونی تے مکروہ لگدی سی۔ میری زندگی وچ اوہ پہلا شیطان سی جیہنے
 میرے پاکیزہ تے معصوم جسم نوں زہر آلود کیتا۔“ (2)

زنائیاں دے ایہناں مسئلے توں اڈا اوہناں مذہبی شدت پسندی دے خلاف وی لکھیا کسے مذہب دے منن
 والیاں دے دل چھڑ نہیں ہونے چاہیدے۔ ہر کوئی رب نوں راضی کر رہیا اے اوہ لگا رہوے انسان مذہبی شدت
 پسندی ول ودھدا اے تاں اصل وچ اوہ پوری انسانیت دا نقصان کر رہیا ہوندا اے۔ مذہب بارے کہانی ”دھارمک
 نر پکھتا“ وچ بیانیا اے:

”میں دھارمک فرقہ پرستی دے تعصب توں بالکل نرپکھ ہاں۔ ایسے لئی ہنا
کسے وکھرے میں ساریاں پیراں، ولیاں، قطباں، ابدالوں دے مزاراں
تے حاضری بھرنی ہاں تے ساریاں مقدس ہستیاں دے ناں دی نذر و نیاز
دوان وچ فرق نہیں رکھدی۔“ (3)

کہانیاں وچ اوہناں صرف سوانیاں دیاں اوکڑاں اُپر ہی زور نہیں دتا۔ سگوں پوری انسانیت بارے درد تے
دُکھ دی کیفیت دسدی اے۔ مسعود چودھری کول انسان دے انفرادی مسئلے توں لے کے بین الاقوامی مسئلے دسدے نیں
۔ پردھیان غریب بندے دی حالت تے اے۔ دنیا دے حالات جو وی روپ وٹاؤن ایہناں دا اثر عام ماڑے بندے
تے ہی پیندا اے۔ تھادوں تے اوہناں عالمی طاغوتی طاقتاں دے خلاف گھل کے لکھیا۔ تے سارے پینتیریاں نوں
کھول کے سامنے لیائے۔ اوہ بڑیاں پیچیدہ مسلیاں نوں سادہ ڈھنگ نال پیش کر کے اگا نہہ لنگھ جانے نیں۔ دیس
نال محبت فطری اے۔ مسعود چودھری نوں وی پاکستان نال انتاں دی محبت دسدی اے۔ محبت دا اظہار ویلے تے کلا
دی لوڑ موجب کیتا گیا اے۔ اوہ اوس پڑھی نال تعلق رکھدے نیں جہناں 1965ء دی جنگ ویکھی تے جنگ دے
چشم دید گواہ نیں۔ ایس مشاہدے نوں کہانی ”پیار“ دیس پیار تے رومان وچالے فرق کر دیاں لکھدے نیں:

”تینوں قسم اے پاک وطن دی پاک مٹی دی مینوں چھیتی ٹھیک کر
دے۔ مینوں انج لگدا اے جویں وطن دیاں سرحدیں مینوں اپنی حفاظت لئی
واجاب مار مار کہہ رہیاں نیں“ سرحدیں دیاں لاڑھیا سانون دشمن دے
ناپاک ارادیاں دا نشانہ بن دیویں۔“ (4)

کہانیاں مریاں واقعاں دیاں خبراں نہیں سگوں کہانیاں وچ انسان دے جبلی جذبیاں نوں وی چچویں تھان
دتی گئی اے۔ اوہ ظالماں توں نفرت، مظلوماں نال محبت تے ہمدردی، سونہیاں شیواں بارے دل وچ آدر
اے۔ اوہناں موجب صرف اوہ لوک ظالم نہیں جیہڑے انسان نوں جسمانی سطح تے پھڑ کردے نیں سگوں ہر اوہ
انسان ظالم اے جیہڑا دوسرے انسان دا حق ماردا اے کسے وی پدھر تے کہانی ”سٹے وچن والی“ وچ اوہناں اجیہا
کردار پیش کیتا جیہڑا ذاتی فائدے لئی ماڑیاں نوں دھوکھا تے فریب دے کے اپنیاں مادی تے نفسانی لوڑاں پورا کردا۔

انسان حالات اگے ڈٹ جائے تے رب اوہدی ضرور مدد کردا اے۔ کہانیاں وچ اوہناں پاتراں دی سلاہنا اے جیہڑے ہمت پاروں اپنی حالت سنوارن لئی کجھ کردے نیں۔ اجیہے لوک معاشرے دی ترقی داکارن نیں۔ جیہڑے کسے دوسرے دی مدد چاہندے نیں اوہ اصل وچ ذہنی تے اخلاقی طور تے بیمار ہوندے نیں تے معاشرے دی ترقی دی تھان زوال داکارن نیں۔ پیرا ویکھو:

مسعود چودھری کول پنجاب دا وسیب اپنے پُرانے روپ وچ اے۔ کیوں جے اوہ پنجاب جاندے سن جس وچ بلداں دیاں جوگاں ہل واہندیاں سن، سوانیاں جھائی وچ دودھ رڑکدیاں سن۔

دییسی وسیب دیاں اخلاقی قدراں یاد کر کے اوہناں اجیہے سنگھے ڈھنگ نال پیش کیتا کہ پڑھن والا وی اوہناں نوں اپنے سسے وچ ویکھن دا چاہیوان ہو جاندا اے۔ پنڈ وچ ہر آون والا پورے پنڈ دا پروہنا منیا جاندا۔ گھر وچ جو ہونداسی اوہ اوس پروہنے دی ٹہل سیوالئی پیش کردتا جاندا۔ گہما گہمی دے دور وچ ایہ قدراں جتھے مک گئیاں نیں او تھے مسعود چودھری نے اوہناں نوں کہانیاں وچ تھان دے کے محفوظ کر لیا اے۔ کہانیاں دا اگھڑواں انگ رومان نویسی اے۔ کہانیاں وچ رومان ڈلھکاں ماردا دسد اے۔ رومان نوں انسانی جذبیاں تے سدھراں نال انج گنھ کے پیش کیتا اے کہ پڑھنہارا اوس کیفیت نوں عقلی سطح تے ہی نہیں سمجھدا سگوں پڑھنہارا اوس کیفیت نال جذباتی سطح تے وی نیڑے اے۔

تخلیق کار دی قوت مشاہدہ دوجے انساناں نالوں ودھ حساس اے۔ آل دوال دسدیاں لوکاں وچوں ہی اپنیاں تخلیقاں دے کردار بھاندا اے لکھاری انساناں دے ظاہری ڈیل ڈول نوں سامنے رکھ کے اوہناں دیاں سُبھاواں بارے اک رائے قائم کرداتے رائے دی بنیاد تے کردار تخلیق کردا اے۔ تخلیقی عمل وچ کرداراں دا ظاہری مہاندر کرداراں دے رویاں نوں سمجھن وچ اہمیت رکھدا اے۔ مسعود چودھری نے کرداراں دا مثبت یا منفی سُبھا پیش کیتا اے۔ سوہل ٹیارداسراپا بیان لگیاں اوہناں کول ان گنت شبد نیں جیہناں نال اک پاسے کردار تخلیقی سطح تے انملا دسداتے دوجے پاسے حقیقی دنیا وچ ویکھن دے چاہ ہوندی اے۔ لکھدے نیں:

”دودھ پتھری ورگا رنگا، دھاری بنھ کے سُر مہ پائی سندر تے پُرکشش اکھیاں
عنابی رنگ دی لپ سٹک لکیاں گولیاں گولیاں بکھیاں اوہدے ہانیاں

دے دلاں نوں رُگ بھر دیاں سن۔“ (5)

اک سوچھ وان تخلیق کار ہون پاروں اوہناں موضوعی تے فنی حوالے نال اپنیاں کہانیاں نوں نوئیکھا بنایا۔ پلاٹ توں بعد اہم ترین حصہ کہانی دے ڈائیلاگ نیں۔ ڈائیلاگ کہانی دیاں پاتراں تے مرکزی خیال نوں سمجھن دا وسیلہ نیں۔ مسعود چودھری چنگا پڑھیا لیکھے تے پڑھن یوگ تخلیق کار نیں۔ جیون بارے سوچ جیون وانگ گھنجل دار اے۔ ایس پیچیدہ فلسفے نوں کہانیاں وچ سوکھ تے کامیابی نال اگھیر دا اُپرالا کیتا اے۔ کہانیاں دے مکالمے نوئیکھے نیں تے اوہ اپنی گل نوں سچا ثابت کرن لئی پنجابی صوفی شاعراں دے کلام توں مثالاں وی لیندے نیں۔ جیویں:

”وارث شاہ نہ عاداتاں جان دیاں نیں“ میں ایہناں نوں بے یار دود دگا روی

نہیں ساں چھڈ سکدی۔ اخیر سوچیا ہر کسے دا گناہ اوہدے اپنے سر

ہونا اے۔ میں نیکی پاروں رب دے دتے وچوں اوہناں دے کھانے

وغیرہ دا ذمہ لئی رکھیا۔ کسے دھن دے لالچ پاروں نہیں، صرف انسانی

ہمدردی دے جذبے تحت ایہناں نوں پناہ دتی۔“ (6)

مسعود چودھری دی منظر نگاری نوئیکھا رنگ رکھدی اے۔ جزوتوں گل ول منظر بیان کردیاں پہلاں منظر دیاں نکلیاں پراہم شیواں جیہڑیاں پڑھنہارنوں چاٹ لاندیاں تے اوہ جاننا چاہندا اے کہ اگے کیہ؟ سسپنس دی اٹکل نوں ورت کے پڑھنہارنوں اکتا وے توں بچاندے نیں اوہناں دلکش منظر نگاری دے نال کراہت بھرے منظر وی پیش کیتے نیں۔ اوہناں دے فن دی حقیقت پسندی اے کہ اوہ ہر تھاں تے سپن دی سلاہنا کردے دسدے نیں کہ کوجھ وی ایس دنیا دا ای حصہ اے۔ رات دا ہونا دن دی سیہان کراندا اے انج اے کوجھ وی سوہن دی پچھان کرواندا اے۔ جیویں:

”رڑے تے پالو پال گر جھاں بیٹھیاں ہوئیاں سن تے دو تن گتے اک

لاش نوں جٹے ہوئے سن کدے کوئی گر جھ اپنے حصے لئی اگانہ ودھدی تاں

اوہ لاش نوں چھڈ کے دند نکوسدے۔“ (7)

مسعود چودھری دیاں کہانیاں وچ کئی نویں تجربے نیں۔ موضوعاں دی رنگارنگی اے۔ رنگارنگی وچ صرف

خیالی گلاں نہیں سگوں حقیقی دنیا دے مسئلیاں نوں ادب دا حصہ بنایا گیا اے۔ اوہناں پنجابی کہانی وچ عالمی سیاست توں لے کے گلی دے ماڑے ہماراں دیاں ریتل جیون والیاں اوکڑاں مثلاً بھکھ، ننگ، بیماری تے سماجی کارناں نوں کہانیاں وچ اچھ دتی اے۔ جتھے محسوس ہو یا کہ انسان دے فطری جذبیاں نوں بیان دی لوڑ اے، اوہناں ایہناں جذبیاں نوں وی فنی اٹکل رجھوں پیش کیتا۔ نال ای دیس پنجاب تے ایہدیاں اخلاقی قدراں نوں تھیں تھیں سلاہنا دتی۔

حوالے

- 1- مسعود چودھری، دکھ کہنوں دساں، گجرات: روزان پبلشرز، 2012ء، ص 54
- 2- مسعود چودھری، رانی اوس بازاردی، لاہور: ادارہ زبان تے ثقافت، سن، ص 37
- 3- مسعود چودھری، دکھ کہنوں دساں، ص 78
- 4- مسعود چودھری، رانی اوس بازاردی، ص 170
- 5- مسعود چودھری، دکھ کہنوں دساں، ص 99
- 6- اوہی، ص 155
- 7- مسعود چودھری، رانی اوس بازاردی، ص 102